



ביאורים

לאחר שדחה רבי יוסף אלבו את מנייני העיקרים שנעשו לפניו, הוא פורש לפנינו את עיקרי התורה האלוהית לפי שיטתו. עיקר, זהו דבר שכל התורה תלויה בו. כמו השורש של העץ. העיקרים הם שלושה: מציאות ה', שכר ועונש ותורה מן השמים. עיקרים אלו הם הבסיס לאמונה החזקה בכל ההדרכות שמגיעות מאת ה'. למשל, אברהם אבינו צווה על ידי ה' במצוות המילה. רבי יוסף אלבו קורא לצייוי זה, וכך גם לכל הצייויים שה' צווה את אברהם, בשם 'תורת אברהם'. אברהם האמין בצו ה' ועשה אותו בגלל שביסוד אמונתו עמדו שלושת עיקרי האמונה הללו. כך גם האמין נוח ומשה וכל אותם הנביאים שניבאו וצוו על ידי ה'. ללא שלושת עקרונות אלו - אין בסיס לקיום הצייוי.

שלושת עיקרים אלו הם הבסיס לכל האמונות החיוניות ליהדות. לפי מה שראינו למעלה יש אמונות רבות בעלות משמעות רבה שאינן נמנות כ'עיקרי האמונה'. את האמונות האלה ניתן לחלק לשתי קבוצות: אמונות מרכזיות ואמונות מסתעפות. ואם-כן יש שלש דרגות בין האמונות: עיקרי האמונה, 'שרשים' שתלויים בעיקרים, ו'ענפים' שתלויים בעיקרים;

מציאות ה' - עיקר המוביל להכרה שה' הוא נצחי, שזו אמונה בסיסית, כמו השורש של העץ, וכן לאמונה שה' הוא אינו גוף, שזו אמונה נוספת המסתעפת ממנה, ולכן דומה לענף מענפי העץ.

תורה מן השמים - עיקר הכרוך בהכרה שיש נבואה וקשר בין ה' לנבראים, שזו אמונה בסיס, וכן היא קשורה לאמונה בנבואת משה, בתורה, שהיא אמונה שמיחדת רק לתורת משה.

שכר ועונש - עיקר המוביל להכרה שיש שכר ועונש בעולם הזה ובעולם הבא, שזו אמונה בסיס, וכן כפועל יוצא של אמונה זו באה האמונה בביאת המשיח, שהיא חלק מהאמונה בשכר העתידי שיהיה לעם ישראל. רבי יוסף אלבו מוסיף שביאת המשיח היא איננה אמונת יסוד, ואע"פ שזו אמונה שחייבים להאמין בה, אין היא מעיקרי היהדות היות וגם הנוצרים מאמינים בה. זו הסיבה לכך שהיא לא יכולה להיות האמונה המייחדת את דת ישראל לעומת הנצרות.

אמונות אלו ועוד, כלולות בשלושת העיקרים שהזכיר רבי יוסף אלבו. בהמשך הספר הוא יקדיש פרקים נרחבים בהם יסביר כיצד כל האמונות תלויות בעיקרים אלו ויוצאות מהם.

הרחבות

• ביאת המשיח ועיקרי הדת

אין ביאת המשיח עקר. רבי משה סופר מקבל את דעתו של רבי יוסף אלבו שאין למנות את ביאת המשיח בעיקרי הדת. הטעם לכך לפי דעתו הוא שאין תלות בין המחויבות שלנו לתורה לבין ההבטחה האלוהית לגאול את עם ישראל. את ה' עלינו לעבוד גם לו חס ושלום היה מחליט שלא לגאול אותנו: "אך אי אפשר לי בשום אופן להאמין שיהיה גאולתנו אחד מעיקרי הדת, ושאי יפול היסוד תיפול החומה חלילה, ושנאמר אלו היה חס ושלום חטאנו גורמים שיגרש אותנו גירוש עולם... המפני זה רשאים הם לפרוק עול מלכות השמים או לשנות קוצו של י"ד אפילו מדברי רבנן חלילה?! אנחנו לא נעבוד ה' לאכול פרי הארץ ולשבוע מטובה! "לעשות רצונך אלוהי חפצתי", ועל כל פנים ועל כל אופן עבדי ה' אנחנו, יעשה עמנו כרצונו וחפצו, ואין זה עיקר ולא יסוד לבנות עליו שום בנין". אולם אף שאין ביאת המשיח עיקר מעיקרי הדת, מי שכופר בכך כופר בתורה שהבטיחה זאת: "אך כיון שעיקר יסוד הכל להאמין בתורה ובנביאים, ושם נאמר גאולתנו האחרונה בפרשת נצבים ובפרשת האוינו... והרבה מזה בדברי נביאים, אם-כן מי שמפקפק על הגאולה הלז, הרי כופר בעיקר האמנת התורה והנביאים" [שו"ת חתם סופר, יורה דעה שנו].

פרק רביעי

הדרך הנכון שיראה לי בספירת העקרים שהם שרשים ויסודות לתורה האלהית, הוא, שלושת העיקרים פי העקרים הכוללים וההכרחיים לדת האלהית הם שלשה, והם: מציאות ה', וההשגחה לשכר ולעונש, ותורה מן השמים. ואלו-השלשה הם אבות^ו לכל העקרים אשר לדתות האלהיות, כמו: תורת אדם^ו ותורת נח ותורת אברהם ותורת משה, וזולת-זה מן התורות האלהיות, אם אפשר שימצאו יותר מאחת בזמן אחד או בזו-אחר-זו.

ותחת כל עקר מאלו - שרשים וסעיפים, משתרגים ומסתעפים מן העקר ההוא. פי שרשים תחת "מציאות ה'" הוא שרש היותו קדמון ונצחי ודומייהם; ובכלל "תורה מן השמים" הוא ידיעת ה' והנבואה ודומיהן; ובכלל ההשגחה הם השכר והעונש - בעולם-הזה לגוף, ובעולם-הבא לנפש.

ומאלה השלשה-עקרים הכוללים משתרגים סעיפים וענפים לתורות האלהיות או המותדמות באלהיות^ו, על-זה-הדרך. פי תחת עקר "מציאות ה'" הוא הרחקת הגשמות^ו, שהוא עקר פרטי לתורת משה, והאחדות^ו. ותחת "תורה מן השמים" הוא שרש נבואת משה ושליחותו. ותחת ההשגחה והשכר והעונש הוא ביאת-המשיח, שהוא עקר פרטי לתורת משה, לפי דעת הרמב"ם ז"ל. ולפי דעתנו, אין ביאת-המשיח עקר; ואם הוא עקר, איננו פרטי לתורת משה, כי גם הנוצרים עושים ממונו עקר לסתור תורת משה, והוא עקר פרטי להם, שלא יציר מציאות דתם זולתו^ו. ואלו וכיוצא-בהם, שהם עקרים לדתות הפרטיות, כלם נכללים בשלשת העקרים שאמרנו. ואולם, אם אפשר להמצא תורה אלהית יותר מאחת בזמן אחד או בזמנים מתחלפים, עוד יתבאר במה שיבוא [פכ"ה; מאמר ג, פי"ג], בעזר הצור^ו.

שלושת העיקרים

שרשים

מהעיקרים יוצאים ענפים לתורות האלוהיות

אבות - יסודות, בסיסים. **תורת אדם** - המצוות שנצטווה אדם הראשון. **המותדמות באלהיות** - הדתות האחרות. **הגשמות** - התייחסות לאלוהות כדבר גשמי. **האחדות** - שה' אחד. **זולתו** - בלעדיו. **הצור** - ה'.

